

ДЕКОРАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕНДРОЕКЗОТІВ ШОДУАРІВСЬКОГО ПАРКУ (М. ЖИТОМИР)

Константиненко Людмила,

кандидат біологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри ботаніки, біоресурсів та збереження біорізноманіття
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Астахова Лариса,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри ботаніки, біоресурсів та збереження біорізноманіття,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Васильчук Вікторія,

здобувачка освіти Наукового ліцею
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Шодуарівський парк є одним із найцінніших історичних паркових об'єктів Полісся України, у структурі якого важливе місце займають інтродуковані деревні рослини [1]. Дендроекзоти не лише збагачують видовий склад насаджень, а й формують художню виразність ландшафту, забезпечують сезонну мінливість декоративного ефекту та підвищують естетичну привабливість рекреаційного простору [2]. В умовах урбанізованого середовища їх значення зростає у зв'язку з необхідністю поєднання декоративних, екологічних та адаптаційних властивостей рослин.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексної оцінки декоративності дендроекзотів з урахуванням їх біологічних особливостей і ступеня пристосованості до місцевих природно-кліматичних умов. Такий підхід дозволяє не лише об'єктивно оцінити естетичний потенціал насаджень, а й обґрунтувати доцільність подальшого використання окремих видів у паркових і міських ландшафтах.

Мета дослідження полягала в оцінці декоративного потенціалу дендроекзотів Шодуарівського парку та аналізі їх ролі у формуванні художньо-просторової структури насаджень.

Дослідження проводили упродовж 2025 р. Таксономічний склад дендроекзотів Шодуарівського парку вивчали методом маршрутних обстежень. Ідентифікацію видів здійснювали з використанням атласів-визначників деревних рослин і довідкової літератури [3-7], а також мобільних застосунків – Google Lens й PlantNet, за допомогою яких рослини визначали за фотографіями. Латинські назви таксонів видового рівня та їх систематичне положення узгоджували відповідно до сучасних класифікаційних систем: для голонасінних – за Christenhusz et al. [8], для покритонасінних – за Chase et al. [9]. Оцінку

декоративності досліджуваних рослин проводили за 10 ознаками відповідно до прийнятої шкали (1–5 балів) з урахуванням коефіцієнтів значущості [10, 11]. Розподіл дендроекзотів Шодуарівського парку за групами декоративності здійснено на основі інтегральної оцінки сукупності морфологічних і біологічних ознак. Основними критеріями оцінювання були архітектоніка крони, декоративність листків (форма, забарвлення, сезонна мінливість), привабливість квіток і плодів у покритонасінних, а у голонасінних – мегастробілів, загальний габітус рослини, а також тривалість збереження декоративного ефекту протягом вегетаційного періоду.

У ході проведеного дослідження встановлено, що деревні екзоти Шодуарівського парку представлені 51 видом, з яких 8 належать до голонасінних, а 43 – до покритонасінних рослин. Таксономічна структура дендроекзотів загалом охоплює 20 родин, що об'єднують 41 рід і 51 вид. При цьому голонасінні представлені 3 родинами, 6 родами та 8 видами, тоді як покритонасінні – 17 родинами, 35 родами і 43 видами.

За результатами оцінювання декоративності досліджені дендроекзоти були об'єднано у чотири групи. До групи дуже високої декоративності (І група, 4,6–5,0 бала) віднесено один вид – ялину колочу (*Picea pungens*), яка характеризується стабільно вираженими декоративними ознаками протягом усього року. Її конусоподібна форма крони, сизо-сріблясто-блакитне забарвлення хвої та висока композиційна виразність зумовлюють значну роль виду у створенні візуальних домінант паркового ландшафту.

Групу високої декоративності (ІІ група, 3,6–4,5 бала) формують види з яскраво вираженими декоративними властивостями, які зберігають привабливий вигляд упродовж більшої частини вегетаційного періоду. До цієї групи належать *Ginkgo biloba*, що вирізняється унікальною віялоподібною формою листків і насиченим золотистим забарвленням восени; *Larix decidua* з ажурною кроною, ніжною текстурою хвої та декоративними шишками, які зберігаються взимку; *Catalpa bignonioides*, що характеризується великими серцеподібними листками, ефектним цвітінням і довгими стручкоподібними плодами; *Berberis thunbergii* з компактною формою куща, яскравим забарвленням листків і плодів; *Mahonia aquifolium*, декоративна завдяки блискучому листю, весняному цвітінню та темно-синім плодам; *Quercus borealis*, який восени набуває інтенсивних червоних і багряних відтінків; *Parthenocissus quinquefolia* з виразним осіннім забарвленням і високою цінністю для вертикального озеленення; *Rhus typhina*, що має екзотичний вигляд завдяки ажурній кроні та яскравим супліддям; *Platanus occidentalis*, декоративний розлогою кроною та орнаментальною корою; *Prunus serrulata* (сакура), відома надзвичайно пишним весняним цвітінням; а також плакуча форма *Morus rubra*, яка вирізняється виразною архітектурою крони. Зазначені види відіграють провідну роль у формуванні художньої структури парку, виконуючи функції солітерів, композиційних акцентів і домінант.

Найчисельнішою є група середньої декоративності (ІІІ група, 2,6–3,5 бала), до якої належать 32 види (62,7 %). Представники цієї групи є універсальними для

масового озеленення, однак їх естетична виразність обмежена або зменшується внаслідок вікових змін, часткових пошкоджень чи невідповідності окремих екологічних чинників. Їх декоративність здебільшого пов'язана із загальним габітусом, формою крони або нетривалим періодом цвітіння.

До групи з низькою декоративністю (IV група, 1,0–2,5 бала) віднесено 7 видів, декоративні ознаки яких є слабо вираженими або нестабільними в умовах парку. Зниження декоративності зумовлене невідповідністю екологічним вимогам, старінням насаджень або недостатнім рівнем догляду. До цієї групи належать *Fraxinus lanceolata*, *Spiraea salicifolia*, *Acer negundo*, *Prunus armeniaca*, *Aesculus hippocastanum*, *Amorpha fruticosa*, *Lonicera tatarica*. Слід зазначити, що гіркокаштан звичайний потенційно є високодекоративним видом, однак його естетична цінність суттєво знижується внаслідок ураження каштановою мінуючою міллю, що призводить до передчасного всихання та опадання листків.

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать, що дендроекзоти Шодуарівського парку характеризуються значним видовим і таксономічним різноманіттям та відіграють важливу роль у формуванні декоративного образу паркового ландшафту. Комплексна оцінка декоративності дозволила виокремити групи видів із різним рівнем естетичної виразності та визначити найбільш цінні з них для створення композиційних акцентів і домінант. Встановлено, що переважна більшість дендроекзотів належить до групи середньої та високої декоративності, що свідчить про їх перспективність для використання в парковому й міському озелененні. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації асортименту декоративних насаджень, обґрунтування заходів з догляду та збереження цінних інтродукованих видів, а також для подальших досліджень декоративних і адаптаційних властивостей дендроекзотів в умовах Полісся України.

Список літератури:

1. Орлов О. О. Цінний осередок заповідної дендрофлори м. Житомир. *Заповідна справа в Україні*. 2011. Т.17. Вип. 1–2. С. 18–21.
2. Білоус В. І. Садово-паркове мистецтво : Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. К.: Науковий світ, 2001. 299 с.
3. Атлас деревних та чагарникових порід. /упорядники О. А. Ковбенко, Ю.М. Ковбенко. Харків, 2015. 84 с.
4. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні: довідник / М. А. Кохно, Л. І. Пархоменко, А. У. Зарубенко та ін.; за ред. М. А. Кохна. Київ: Фітосоціоцентр, 2002. Ч. 1. 448 с.
5. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні: довідник / Кохно М. А. та ін.; за ред. М. А. Кохна, Н. М. Трофименко. Київ: Фітосоціоцентр, 2005. Ч. 2. 716 с.
6. Кохно М. А. Каталог дендрофлори України. К.: Фітосоціоцентр, 2001. 72 с.
7. Кохно М. А., Гордієнко В. І., Захаренко Г. С., Колесниченко О. В., Кузнєцов С. І. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева й кущі. Голонасінні: Довідник. Київ: Вища школа, 2001. 207 с.

8. Christenhusz M.J.M., Reveal J.L., Farjon A. et.al. A new classification and linear sequence of extant gymnosperms. *Phytotaxa*. Magnolia Press, 2011. V. 19. P. 55-70. DOI: <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.19.1>
9. Chase M.W., Christenhusz M.J.M., Fay M.F. et al. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV. *Botanical Journal of the Linnean Society*, 2016. V. 181. P 1-20. DOI: <https://doi.org/10.1111/boj.12385>
10. Методичні розробки до лабораторних занять та питання модульно-рейтингового контролю з навчальної дисципліни «Декоративна дендрологія» для студентів спеціальності 206 «Садово-паркове господарство» / уклад. В. Баданіна, О. Вашека. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 50 с.
11. Кохановський В. М., Мельник Т. І., Коваленко І. М., Мельник А. В. Декоративна дендрологія. Навчальний посібник. Частина . Суми: "Коллаж-Принт", 2020. 263 с.